

מעשי האבות קודם מ"ת

– בתורתו של הרבי –

הת' אהרן דוד קופצ'יק

בעניין מעשי האבות קודם מ"ת מוצאים אנו בתורתו של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א כמה וכמה התייחסויות לעניין זה, ונעיר להלן על הנקודות המרכזיות דיש לדון בהם. ומאחר ומדובר בגדרים מעט עמוקים (כדלהלן), ע"כ נדגיש כי בעיקר באנו בכאן לעורר על הנקודות שיש לעיין בהן. והביאורים וכו' – הכל בדא"פ כמובן.

בלקוטי שיחות (חלק ה עמוד 146 וחלק י עמוד 138) עומד הרבי על השאלה האך נשא יעקב אבינו שתי אחיות כיון שקיימו האבות כל התורה כולה עד שלא ניתנה, ואף שישנם כו"כ תירוצים על כך, אך קשה מה שרש"י בפירושו על התורה לא מזכיר מאומה משאלה זו, וע"פ הידוע בכללי רש"י הרי אם איננו מתייחס לשאלה מסויימת הרי זה מאחר והתירוצ' הוא פשוט ע"פ פשוטו של מקרא וכו', ואילו כל התירוצים שנאמרו על זה הם אינם ע"פ פשוטו של מקרא.

ובראשית השיחה (הערה 5) מנסה כ"ק אד"ש מה"מ לתרץ תירוצ' פשוט: יש הבדל בין מצוות כאלו, שהתנאים הנדרשים לקיומה הם תנאים מציאותיים – שאינם נובעים מהגדרות התורה, לבין סוג של מצוות שקיומן תלוי, לא בתנאים המציאותיים, אלא בתנאים התורניים.

כלומר: כאשר התורה מצוה למשל לא לגזול. הרי מעשה הגזלה הוא לא מציאות תורנית אלא מציאות מעשית. נטילת ממון השני מהווה מעשה העבירה, ומעשה זה הוא מציאות קיימת. לעומת זאת, איסור התורה לשאת שתי אחיות, נובע מהגדרת התורה – מי הן החשובות בכלל שתי אחיות לפי גדרי התורה, והרי הדין הוא ש"אין אבות לבני נח", שעל-פי הסתכלות

התורה, אין הבן מתייחס כלל לאביו אצל בני נח. וממילא יתכן בהחלט לומר, שיעקב כלל לא עבר על איסור בנשיאתו את רחל ולא, שכן על-פי ההסתכלות התורנית הן אינן אחיות כלל. (אמנם הכלל ש"אין אבות לבני נח" הוא רק בנוגע לאב ולא לאם, שלאם כן יש התייחסות אצל בני נח, אך הרי למעשה רחל ולא, לא היו אחיות כלל מן האם ורק מן האב, שקשר זה איננו תקף מבחינה הלכתית, כאמור).

הרבי דוחה ביאור זה מכמה טעמים, ובעיקר מאחר ומצינו בפירוש ברש"י שאכן האבות נזהרו גם בעריות מן האב, שכן כתוב שהם נזהרו גם מ"שניות לעריות", שיכולות להיות רק מן האב (עי"ש). ממילא אין לתרץ כך בנדוד"ד.

אמנם, לכאורה באמת יש לדון בעצם סברא זו בנוגע למקומות אחרים. כי הנה בטעם הדבר מדוע אכן נזהרו אפי' בעניינים כאלו, כותב הרבי שיש לומר בב' אופנים: א) שאכן נזהרו אפי' בעניינים כאלו שכל מציאותם התורנית התחדשה רק לאחר מ"ת. ב) שדוקא בנוגע ליחוס, מאחר ובנוגע לדינים אחרים עכ"פ, כמו כיבוד אב, כן יש מציאות של אב לבני נח, וע"כ נזהרו אף בעניינים כאלו שלגביהם אין מציאות של אב מצד התורה.

ולכאורה יש נפק"מ גדולה בין שני הטעמים, שלפי הטעם הראשון הרי ה"ה בכל שאר המצוות שתלויות בגדרי המציאות התורנית הם נזהרו בכל זאת אף שאצלם לא היתה כזו מציאות, ולפי הטעם הב' באמת בזה הם לא נזהרו ורק בעניין הנ"ל כיון שלגבי דברים אחרים כן יש מציאות כזאת. ונפק"מ לכאורה בנוגע להרבה מצוות שכל מציאותם התחדשה רק מצד הציווי. למשל: ידוע מה שמביא הרבי בכמה מקומות בשם הרוגצ'ובר, ש"אין ציבור לבני נח". והיינו, שכל המציאות של התאחדות היחידים והפיכתם למהות חדשה של ציבור אינה קיימת בבני נח, ולפי"ז יש לדון למשל האם קיימו עניינים כאלו ששייכים עם "ציבור" (והרי קיימו כל העניינים, גם מדרבנן, וכמו שאומרים חז"ל שקיימו אפי' ערובי תבשילין).

והנה, במקומות אחרים בלקו"ש מצינו באמת שהרבי מיישב כו"כ עניינים ע"פ חילוק כעין זה. בלקוטי שיחות חלק טו עמוד 203 וחלק ל עמוד 233. דן הרבי בנוגע לאיסור יציאה מהארץ, שלא מצינו שנזהרו בזה האבות, וע"ז כותב, שאף שקיימו כל התורה אך איסור זה כלל לא היה נוהג אז, מאחר וכל עיקרו של איסור זה נובע מצד קדושת הארץ – שאז עדיין לא היתה קיימת, וכמ"ש "עד שלא נבחרה א"י היו כל הארצות כשרות לדברות (ודוקא) משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות".

והנה, חילוק זה הוא לכאורה ע"ד החילוק הנ"ל בענין לקיחת שתי אחיות מאב, שכשם שלא נזהרו בשתי אחיות כיון שקודם ציווי התורה אין כלל מציאות של שתי אחיות מן האב. כך לא נזהרו באיסור יציאה מהארץ כיון שקודם ציווי התורה אין כלל מציאות של קדושת הארץ. אך באמת צ"ע שבמקומות אלו נוקט הרבי בפשטות כך, בעוד ובשיחה הנ"ל בנוגע לב' אחיות הוא מסתפק בזה כנ"ל.

והנה, בעצם מה שכותב הרבי שם שבאמת יש צד לומר שקיימו אף עניינים כאלו שמציאותם התחדשה רק לאחר מ"ת, צריך ביאור, דלכאורה מה הסברא בזה. וסברא פשוטה היא שלא שייך לקיים דבר שע"פ דין מציאותו לא קיימת, ואיזה מקום יש לומר שנזהרו מלקחת שתי אחיות בעוד ואליבא דאמת הן אינן כלל שתי אחיות (ע"פ התורה)?

אך הביאור בזה נראה, דאע"פ דאכן אין עדיין המציאות התורנית של הדבר כלל, אך כל זה הוא רק ביחס להאדם – שאינו מצווה, וממילא אין לגביו מציאות תורנית כזו. אך מצד המצוה עצמה, הרי ודאי דהמציאות קיימת, דהרי זהו גופא גדר המצוה שאסור לישא שתי אחיות מאב וא"כ זה גופא עושה אותן למציאות של אחיות.

ומעתה, הרי זה איך שלא יהיה רואים שהאבות קיימו כל המצוות אף שלא היו מצווים כלל. וא"כ מוכרח לומר בפשטות דהיה בזה איזה עניין וגדר של מצוה אף שלא היו מצווים (וכמשי"ת להלן). וממילא, אף דלגבם אין כאן כלל מציאות תורנית של אחיות, אך הרי אנו לא דנים כלל איך היחס לגבם, דהרי לגבם אינם מצווים כלל וא"כ לא שייך שיקיימו שום מצוה (גם מצוות כאלו שהמציאות קיימת ורק הציווי התחדש), אלא דאנו דנים מצד גדר המצוה כשלעצמה – דהם קיימו המצוה (הקיימת כבר אז) ללא ציווי. וממילא, על גם גדר המציאות התורנים אנו מסתכלים איך שזה מצד המצוה ולא איך זה מצד המקיים (שממילא אינו מצווה כלל).

וביתר ביאור: הנה בלקו"ש ח"ל עמ' 108, חוקר כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בגדר קיום המצוות של האבות קודם מ"ת, שיש לבאר זאת בשני אופנים, וז"ל: "א) דישנה החפצא דתורה ומצוות (שהרי אלפיים שנה קדמה תורה לעולם), אלא שעדיין לא היה ציווי להגברא (כיון שעדיין לא נתנה למטה), ולפי"ז קיום המצוות לפני מ"ת הוי בגדר אינו מצווה ועושה (שמצינו לאחר מ"ת), דישנן לתורה ומצוות אלא שהגברא אינו מצווה עליהן; ב) לפני מ"ת ליכא החפצא דתורה ומצוות בעולם, דלא רק שלא היה ציווי

להגברא, אלא שהחפצא נתחדשה (בעולם) בשעת מ"ת."

ויש לומר לכאורה דזה תלוי בשני הצדדים הנ"ל: לפי האופן הראשון, שבאמת יש בעולם מציאות של תורה ומצוות, הרי בשעה שאנו דנים לגבי התורה ומצוות עצמם – הרי שכל מה שקשור בהם קיים בפועל. ובפשטות, בדוגמא שמביא מ"אינו מצווה ועושה" של לאחר מ"ת, הרי לא מצאנו חילוק בין המצוות שיכול לקיים, שדוקא מצוות כאלו שמציאותן קיימת גם בלעדי ציווי התורה שייך שהוא יקיים, משא"כ מצוות כאלו שכל מציאותן נעשית רק ע"י ציווי התורה. והטעם לזה בפשטות הוא, דאף שהוא עצמו אינו מצווה, אך מציאותה של המצוה הרי קיימת, וא"כ, מצד המצוה עצמה הרי כל הפרטים קיימים, והוא הרי מקיים את המצוה כפי כל הפרטים של המצוה, דאמנם לגבינו (זה שאינו מצווה) המציאות כלל איננה קיימת, אך הרי באמת לגבינו גם החיוב לא קיים, אלא שכל מה שהוא מקיים את המצוה הרי זה אך ורק מצד גדר ה"חפצא" של המצוה, והרי מצד החפצא כל הפרטים קיימים.

ובעניינינו, מה שכותב בשיחה שם בח"ה "שכל המציאות דאחיות מן האב נתחדשה לאחר מ"ת ומקודם מ"ת לא היו אחיות כלל", הרי זה תלוי בב' הצדדים הנ"ל: אילו נאמר שקודם מ"ת כבר היה בעולם מציאות התומצ"א אלא שעדיין לא היו מצווים, הרי שבאמת כבר יש מציאות תורנית בעולם של אחיות (מן האב), והיינו מצד המצוה עצמה – הקיימת בעולם, אף שאף אחד עדיין אינו מצווה בה. וממילא שייך לומר שהאבות קיימו אפי' דבר זה, כיון שבשעה שאנו דנים על קיום המצוה שלהם (בבחינת אינו מצווה ועושה) הרי שיש בזה ממילא כל הפרטים המציאותיים הנובעים מצד המצוה, וממילא שפיר יש כאן מציאות של שתי אחיות. אך אילו נאמר כהצד הב', דבאמת לא היתה כלל בעולם מציאות של תומצ"א, אזי באמת לא שייך לומר שקיימו מצוה זו שפרטיה המציאותיים התחדשו רק במ"ת.

ויעויין בלקו"ש חל"ח (עמ' 12-13), בעניין ספירת העומר לקטן שהגדיל וכו', דמצד אחד יש מקום לומר (כפי שנוקט בלקו"ש ח"א פרשת אמור ובח"ח פרשת נשא) דאין כל מציאות להספירה שספר כשלא היה מצווה וממילא נחשב שלא ספר כלל, מאחר והספירה היא לא מציאות עצמאית אלא רק מצד ציווי התורה, אך למסקנא הוא נוקט דמצד עצם המצוה, אף ללא הציווי לאדם, נעשית מציאות הדבר וממילא שפיר חל ע"ז שם ספירה אף שלא היה מצווה, ועיי"ש היטב. והוא לכאורה ממש ע"ד מש"כ.

אמנם, כד נעיין היטב בלשון השיחה בח"ל שם, נראה דיש כאן עניין יותר עמוק אף בהצד הב'. דבשטחיות נראה דע"פ הצד הב' הרי באמת קודם מ"ת אין כלל מציאות של תומ"צ. אך באמת הלשון שם היא: "לפני מ"ת ליכא החפצא דתורה ומצוות בעולם, דלא רק שלא היה ציווי להגברא, אלא שהחפצא נתחדשה (בעולם) בשעת מ"ת". הרי שיש כאן פעמיים הוספה "בעולם". (בפעם הראשונה בהדגשה). ואמנם הפעם הראשונה אינה הוכחה, שכן יש לומר שזה בהמשך למ"ש בצד הראשון שכבר יש להחפצא בעולם ורק אין ציווי, וע"ז מדגיש בצד הב' שאפילו בעולם אין בכלל תורה ומצוות (ולא רק ביחס לאדם). אך מהפעם השניה (בחצ"ע"ג) שכותב בעולם נראה להיפך, שהרי כיון שאומר "שהחפצא נתחדשה" – שהחידוש הוא לא רק לגבי הגברא אלא בעצם החפצא – הרי מה שממשיך ואומר ע"ז "בעולם" זה למעוטי ולא לרבות, כלומר, שבאמת החפצא כבר קיימת קודם מ"ת, ורק שאינה קיימת בעולם. (וממילא גם בפעם הא' שכותב "ליכא החפצא דתורה ומצוות (ומדגיש) בעולם", כנראה הכונה היא למעט ולא לרבות, דרך בעולם עדיין אין המציאות דתומ"צ, אך בפני עצמה היא קיימת).

ונראה לכאורה דבהכרח לומר כך, דהרי באמת צ"ל מה כל המשמעות (ההלכתית) של קיום התומ"צ דהאבות קודם מ"ת, וכמ"ש לעיל. ובשלמא להצד הא' מובן דהם מקיימים מצוה לכל דבר, ורק שעושים זאת מרצונם וללא ציווי. אך להצד הב' (אם נאמר הפירוש) דכל מציאות התומ"צ לא "נבראו" כלל, הרי אין כל משמעות למעשה המצוות שלהם וה"ז סתם מעשה שאינו מעשה מצוה כלל. ולכן נראה דמוכרחת ההדגשה דמציאות התומ"צ אינם בעולם, אך עכ"ז הם קיימים כשלעצמם.

וביאור הדברים (ב"אותיות של נגלה"), דההפרש בין ב' הצדדים הוא, דלצד הא', כל ההבדל בין קיום המצוות שלהם לשלנו הוא שהם בבחינת אינו מצווה ועושה, ובפשטות: כעין רשות. דיש כאלו מצוות שאינם חובה אלא רשות, כמו שחיטה וכו', דאם רוצה לאכול הבשר צריך לשחוט ואם לא אין כל חיוב לשחוט, אך בשעה ששוחט הרי יש כאן מעשה מצוה לכל דבר (אלא דההבדל הוא דשם ה"רשות" היא מצד המצוה עצמה וכאן הוא מצד הגברא המקיים). והנפק"מ היא דיש ע"ז גדר של קיום מצוה (ולא רק עשיית מצוה) כפי שכותב שם (דבא לבאר ההבדל בין ב' המקומות דבמקום א' כתוב "קיים א"א כל התורה" ובמקום אחר "עשה א"א כל התורה, עיי"ש). אך להצד הב', אמנם מציאות התומ"צ כשלעצמה כבר קיימת (והרי מביא ע"ז (בצד הא') העניין ד"אלפיים שנה קדמה תורה לעולם", דזה דבר ברור שאינו שנוי

במחלוקת [אף שאולי אין מזה ראייה ברורה כיון שזה בבחינה הרוחנית וכו'] וא"ז נוגע להגדרה ההלכתית ומביא זה רק כשם המושאל, ויש לעיין], אלא דאין לה כל שייכות עם ה"עולם" – הנבראים. ולכן לא שייך לומר לגביהם שיש כאן קיום מצוה, מאחר ואצלם עדיין אין כל קשר עם המצוות לומר שהם "קיימו" (– המשמעות הרוחנית של העשיה) עניין מסויים. אך למרות זאת בפועל הם עשו מצוה – ולא סתם מעשה ללא כל משמעות, שהרי כבר ישנה מציאות המצוה כשלעצמה. (ועיי"ש הנפק"מ דתורה מגנא ומצלא הוא מצד עצם עשיית האדם ולא רק בתורת שכר על קיום המצוה, ועיי"ש).

וממילא יתכן דאף בעניינו יש מקום לומר סברא זו אפי' להצד השני שם, דמאחר ועניין המצוה כשלעצמה קיימת, ומצד זה יש מציאות של אחיות, א"כ בשעה שאנו דנים על עשיית המצוה שלהם בזה כלול גם עניין המציאות התורנית. ויש לעיין היטב.

(והדרך השניה שאומר שם בשיחה בח"ה, דבאמת אין לומר שקיימו דבר שהמציאות עדיין לא קיימת, אך שונה הדבר בנוגע לאבות כיון שמצאנו בנוגע לדינים אחרים מציאות תורנית כזו אצל בני נח. באמת גם בזה צריך ביאור, דמאי נפק"מ בזה שלגבי דברים אחרים זה נחשב מציאות כיון שלגבי איסור מסויים זה המציאות איננה קיימת? ואולי גם בזה צ"ל ע"פ הנ"ל, ואכ"מ).

ועפ"ז אפשר לבאר מדוע סברא זו לא שייכת בנוגע לקדושת א"י, דהרי זה שא"י איננה קדושה קודם מ"ת א"ז נובע מזה שאין ציווי או יש ציווי, אלא הוא עניין מציאותי תורני בפני עצמו. והרי גם לאחר מ"ת יש מקומות קדושים (א"י) ויש מקומות שאינם קדושים (חו"ל). והיינו, שמ"ת כשלעצמו אינו מחייב כלל את עניין קדושת הארץ, אלא זהו עניין חדש. ובהחלט יתכן שהקדושה תחול רק כו"כ זמן לאחר מ"ת ולא דוקא במ"ת עצמו (וכמו שהוא באותו מאמר המכילתא גופא שעד שלא נבחרה א"י היו כל הארצות כשרות לדברות, שממשיך עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל א"י כשרה וכו'), דזה שלב נוסף אחרי בחירת א"י שהיו מקריבים בשילה וכו'), ונמצא אם כן שעניין הקדושה הוא עניין מציאותי תורני נוסף שאינו שייך לעצם הציווי. באופן כזה לא שייך אפוא לומר שהם קיימו המצוה אף שהמציאות עוד לא היתה קיימת, דזה שייך רק היכן שגדר המצוה עצמה הוא פועל המציאות, שהמציאות התורנית דאחיות מן האב משתייכת לציווי התורה שלא לשאת אחיות אלו, ובזה שייך לומר הסברא הנ"ל, דמאחר וכל הקיום הוא מצד

החפצא של המצוה שקיים בעולם – הרי ברגע שחפצא זה קיים הרי מצד זה גופא יש מציאות של אחיות מן האב. אך בנוגע לקדושת הארץ שהוא עניין בפני עצמו, לא שייך להקדים את המאוחר ולומר שכרגע יש כבר מציאות של קדושה אף שבפועל היא איננה קיימת.

ואפשר להביא דוגמא לזה מדברי הרמב"ם הידועים בקשר למצות מחיית עמלק, דנחשבת כמצוה תמידית אף שלעת"ל לא תהיה מציאות של עמלק, מאחר ומצד גדר המצוה הרי הוא דבר תמידי – שכל אימת שיש מציאות של עמלק צריך למחות אותו, ובשעה שאין מציאות שלו אין הפירוש שהמצוה התבטלה, שכן עניין המצוה לא התבטל אלא שרק בפועל לא ניתן לקיימו. ואם נאמר דקודם מ"ת היתה מציאות המצוות בעולם ורק שלא היה ציווי, ניתן לדמות זאת לדוגמא זו, שמציאות המצוה קיימת אלא שאינה יכולה לבוא לידי פועל כלל במציאות מסויימת זו מאחר ואין אף גברא שעליו מוטלת המצוה. ובזה הוא החילוק, דבשלמא במקום שהמצוה מצד עצמה אומרת שאם נושאים שתי אחיות מן האב הרי יש כאן איסור, הרי מצד המצוה עצמה אחיות אלו אכן נחשבות כאחיות וכמשנ"ת. אך בנוגע לקדושת א"י, אף שנאמר שמציאות המצוה קיימת בעולם, אך היא קיימת באופן כזה שאין אפשרות לקיים אותה כיון שבפועל הארץ איננה קדושה, והיינו שאף שיש מציאות המצוה, עכ"ז איננה יכולה לבוא לידי קיום (ובשונה משתי אחיות שברגע שיש מציאות – הרי זה גופא אומרת המציאות שהן נחשבות לאחיות).

והנה, במקום אחר (לקוטי שיחות חלק ל עמוד 5-244) מבאר כ"ק אד"ש מה"מ בנוגע לקידושין, שלא מצאנו כלל קידושין אצל האבות. ומאחר בזה, ע"פ מה שמבאר שם באריכות בגדר הקידושין, ש"קודם מ"ת היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא מכניסה לתוך ביתו... " כדברי הרמב"ם, שזה שלא היו קיימים אז הקידושין של היום שקונה אותה בפני עדים וכו', הוא לא רק משום שלא נצטוו ע"ז, אלא שלפני חידוש התורה אין כלל מציאות של ליקוחין כאלו, שכן עניין "אשת איש" בפשטות הוא מה שהאיש והאשה חיים ביחד ולא איזה קנין שיש לאיש באשה, וממילא, קודם הציווי ותוקף התורה אין כלל מקום לומר שישנם כאלו "ליקוחין" שבכחם לפעול שם אשת איש על האשה כאשר עדיין לא נבעלה ואף לא נכנסה לבית בעלה לחופה. וממילא, מאחר וגם עניין הקידושין הוא חידוש שחידשה התורה בעצם המציאות ולא רק דין, על כן לא קיימו זה האבות, כיון שקיימו רק מצוות שגם קודם מתן תורה כבר שייכת מציאות קיומן כמו לאחר מ"ת, אך

לא מצוות כאלו שכל מציאותן נתייסדה במ"ת.

והנה, כאן לכאורה הרי זה דומה ממש לשתי אחיות, שמציאותן נתחדשה מצד הציווי, וא"כ ה"ה בנוגע לזה נאמר דכיון שהחפצא של המצוות כבר קיימת ממילא יש כאן גדר של ליקוחין. אך גם כאן הרבי אומר זאת באופן פשוט שלא שייך לומר שקיימו מצוה זו, וצ"ב במה זה שונה משתי אחיות שנוקט שאפשר כן לומר שקיימו?

ובלקו"ש חט"ז עמ' 215 כותב וז"ל (בתרגום חופשי): "מהביאורים ע"ז שאברהם אבינו לא קיים מצות מילה לפני שנצטווה על כך (על אף ש"קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה"): מאחר ואז היתה עדיין מצות מילה, ממילא לא היה – במציאות של תורה – כל גדר הענין של ערלה, וממילא אף לא היתה מציאות של מילת הערלה, זה היה בגדר "חותך בעלמא".

ואף שעד"ז הוא גם באכילת מצה וכיו"ב, שלא היה עדיין גדר מצה, וכמה ענייני מצוות כיו"ב – ואעפ"כ אנו מוצאים אכילת מצה וקיום כל המצוות באברהם (ובניו אחריו), אך ההסברה בזה היא, שהיה עכ"פ הגדר של אכילת מצוה, וחילוקים באכילה "פת לחם", "בן הבקר" וכו' (כמו בהכנסת אורחים דאברהם) ובכללות – "לעשות צדקה" (שכולל גם לבוש ובית)". עכ"ל. והדברים נראים סתומים לכאורה, דמה אכן ההבדל בין מילה למצה שבשניהם נאמר שאין בכלל מציאות של הדבר קודם ציווי התורה?

ונראה לומר בביאור הדברים, דיש הפרש בין מצות אכילת מצה (ועד"ז רוב המצוות) לבין מילה. במצות אכילת מצה יש הדגשה על אכילת האדם. כלומר: המעשה צריך להעשות על ידי האדם, ולא רק בגוף האדם, וזה חלק ועיקר המצוה – לא שהמצוה תיכנס לגוף האדם אלא פעולת האכילה. לעומת זאת, במילה, גדר המצוה הוא להסיר את הערלה מגוף האדם, אלא שהמצוה מוטלת על האדם, אך אין זה שגדר המצוה הוא עשיית האדם.

ובזה יש הפרש בעניין מציאות המצוה קודם מ"ת: מה שאנו אומרים שללא ציווי התורה אין כאן כלל מציאות של חפצא, הרי זה נכון אך ורק לגבי החפצא, שכפי שמסביר שם בשיחה, אף קודם שהאדם מקיים את המצוה הרי יש כאן כבר חפץ בעל חשיבות ושם של חפצא של מצוה. והיינו, שהאדם, בשעה שעושה את מעשה המצוה בחפצא מסויים, הרי הוא עושה זאת בחפצא כזה שהוא חפצא מסויים ומיוחד של מצוה. וזה לא היה קודם

מ"ת. אך כשאנו מדברים לגבי המעשה – הרי זה כן יש מציאות של "מעשה מצוה" גם קודם מ"ת.

(אלא שעדיין צ"ע פשר הדברים שכותב: "שהיה עכ"פ הגדר של אכילת מצוה, וחילוקים באכילה "פת לחם", "בן הבקר" וכו' (כמו בהכנסת אורחים דאברהם) ובכללות – "לעשות צדקה" (שכולל גם לבוש ובית)", ונראה לכאורה כוונתו, דלא מסתפק בעצם זה שיש חשיבות למעשה האדם קודם מ"ת, אלא שצ"ל בעניין של אכילה דוקא (ובזה גופא מוסיף "חילוקים באכילה", וגם זה צריך ביאור טובא), ולכאורה, איך רואים מכאן – מזה שנתן לאורחים מיני מאכלים – שיש גדר של אכילת מצוה של האדם עצמו? (שהרי המצוה שלו היא בנתינת האוכל לאורחים ולא במעשה האכילה שלהם? וצ"ע).

אלא דעדיין צ"ע כמו שהקשינו למעלה, דהרי סו"ס גם כאן אפשר לכאורה לומר הצד (שאנו אומרים בעניין המציאות התורנית של ב' אחיות), דמאחר ואנו דנים על קיום המצוה שלהם, ומציאות המצוה כבר קיימת, הרי ממילא יש כאן מציאות של ערלה?

ואולי אפשר לחלק כך, דהנה בנוגע לשתי אחיות, הרי אין הפירוש דמציאות מעשה המצוה (ובנדו"ד – מעשה העבירה) התחדשה לאחר מ"ת, דהרי גדר המצוה הוא המעשה המציאותי של לקיחת שתי אחיות, אלא שזה גופא, מי נקראות שתי אחיות נקבע ע"פ גדרי התורה. משא"כ בנוגע לקידושין, הרי כל גדר מעשה המצוה הוא העניין הרוחני – קניין האשה, שהתחדש לאחר מ"ת. (כלומר: לא הפעולה הגשמית של נתינת המטבע, אלא התוצאה – קניין האשה) והיינו דמציאות העשייה היא מציאות תורנית (ששייך רק אצל המצווה). וכמו"כ במילה, עצם מציאות מעשה המצוה – חתיכת הערלה, התחדשה לאחר הציווי במ"ת, דאז יש מציאות של ערלה.

ולפי"ז נראה לומר, דכל הסברא שכתבנו לעיל, שאף שהאדם אינו מצווה אך המציאות קיימת מצד גדרי המצוה, כ"ז הוא רק כאשר אנו רוצים ליתן תוקף של מצוה במעשה המציאותי של האדם. דע"ז אנו אומרים, דאף שהוא עצמו אינו מצווה, אך מציאות המצוה כשלעצמה קיימת. וממילא, מאחר והמעשה עצמו הוא מעשה מציאותי ללא ציווי התורה (לקיחת ב' אחיות), אלא שללא התורה א"ז נחשב כלל ב' אחיות, ע"ז אנו אומרים דעצם מציאות המצוה – אף ללא הציווי לאדם, שלא לקחת ב' אחיות מן האב, היא גופא מחשיבה אותן לעניין זה כשתי אחיות. אך כשאנו דנים על דבר שמציאות

המעשה לא קיים ללא ציווי התורה, הרי בזה לא די שהמצוה קיימת כשלעצמה, מאחר וסו"ס האדם אינו מצווה הרי אין כאן שום דבר שיתן תוקף למעשה נתינת הכסף שלו לומר שזה קידושין, או למעשה החתיכה שלו לומר שזה העברת ערלה. ועיין היטב.

ויש להעיר, ע"פ כל הנ"ל, דיש לדון לכאורה בנוגע להרבה מצוות, שענינן הוא לא רק מעשה טכני אלא עניין רוחני המוליד דינים למעשה. למשל: טומאה, שאיסור התורה לאחד שנגע בטומאה להכנס לבהמ"ק למשל, הוא לא מצד זה שנגע בטומאה, אלא מצד זה שנטמא, כלומר: לא הנגיעה הגשמית גורמת את האיסור, אלא המציאות הרוחנית של טומאה השורה עליו. ולכאורה, ע"פ כל האמור הרי יש לדון האם שייך ששמר ענייני טהרה. ולכאורה זה בא במכ"ש מהביאור בעניין ערלה שלא היתה שייכת, דדודאי לא היה שייך עניין של טומאה. אך הנה מצינו בפירוש בגמרא (ב"מ פ"ז ע"א) דאברהם אבינו היה אוכל חולין בטהרה. ויש להבין הגדר בזה.

(לשלימות העניין יעויין היטב בלקו"ש ח"ה הוספות לפרשת וירא אות ח"י ואילך. מה שמחדש שם דכל מעשה האבות – אף שהיה צ"ל עם אחיזה בגשמיות, אך לא היה צ"ל ע"פ כל הכללים הגשמיים. וזה נוגע גם לכל הנ"ל.)

"מפיהם ולא מפי כתבם"

הת' יוסף יצחק שמוקלער

א

תוכן הב' פסוקים דעדות

בחומש דברים פי"ז (פסוקים ב' - ה') כתיב "כי ימצא בקרבך באחד שעריך וילך ויעבד אלקים אחרים והוגד לך ושמעת והוצאת את האיש ההוא.. וסקלתם באבנים ומתו" וממשיך בפסוק ו' "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת ע"פ עד א"א".

ובפרק יט, ט"ז "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא, ע"פ שני עדים או ע"פ שלשה עדים יקום דבר".

ומפרש רש"י "לכל עון ולכל חטאת: להיות חבירו נענש על עדותו לא עונש גוף ולא עונש ממון".

והיינו בפי"ז מדבר הקרא בהנוגע למיתת ב"ד, דע"פ שנים עדים יומת המת ולא יומת ע"פ ע"א, ובפי"ט מדבר הקרא בהנוגע לעונש הגוף ועונש ממון, דלא יקום עד אחד, ורק ע"פ שני עדים יקום דבר דממון. (וראה בקידושין (סה:)) "דילפת דבר דבר ממון" הרי להדיא שהתיבה "דבר" מדבר בממון, ורק בדברים י"ט כתוב דבר, משא"כ בדברים י"ז לא כתוב דבר, א"כ יוצא דבדברים י"ט, ט"ז, מדבר בממון. וראה ג"כ סוטה ב' רע"ב "לשתיק קרא מיני' דאטיא דבר דבר ממון".

ב

מנלן לדרוש מפיהם ולא מכתבם

בפרק י"ט פסוק ט"ז כותב רש"י "על פי שני עדים: ולא שיכתבו עדותם באגרת וישלחו לב"ד, ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינים".